

ЮВІЛЕЙНИЙ РІК АКАДЕМІКА ЄВГЕНА ЛАЗАРЕНКА

Для мінералогів України 2012-й рік став воістину роком академіка Євгена Лазаренка. Хоча 100-річчя від дня народження цього видатного вченого-мінералога, неперевершеного організатора науки і освіти та громадсько-культурного діяча припадало на 26 грудня того року, але підготовка і проведення різних заходів щодо ювілею розпочались з самого його початку.

Честь відкрити ці заходи мав Геологічний музей Національного науково-природничого музею (ННПМ) НАН України, за ініціативи науковців якого на чолі із завідувачем музею доктором геологічних наук Катериною Деревською 19—20 квітня 2012 р. відбулась наукова конференція на тему «Такий різний світ мінералогії», присвячена ювілею Є. Лазаренка. Підготовці та проведенню конференції сприяли Інститут геологічних наук (ІГН) НАН України, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення (ІГМР) ім. М.П. Семененка НАН України, Київське відділення Українського мінералогічного товариства (УМТ), геологічний факультет Київського національного університету (КНУ) ім. Тараса Шевченка, Державний гемологічний центр України, Всеукраїнська науково-громадська організація «Спілка геологів України» та інші установи.

На конференцію прибули викладачі, науковці, виробничники з Києва, Львова, Одеси, Москви, Берегового та інших міст. Конференція розпочалась відкриттям постійно діючої експозиції, присвяченій науковій, педагогічній, науково-громадській діяльності академіка Є. Лазаренка, з якою ознайомились усі присутні. Учасників конференції привітали директор ННПМ НАН України член-кореспондент НАН України І.Г. Ємельянов та К. Деревська.

Деякі штрихи до біографії, наукової та науково-організаційної діяльності Євгена Лазаренка подали у коротких виступах учні, а згодом його соратники професор Львівського національного університету (ЛНУ) ім. Івана Франка Орест Матковський, професор КНУ ім. Тараса Шевченка Володимир Павлишин, президент УМТ, доктор геолого-мінералогічних наук Віктор Квасниця, завідувач відділу регіональної та генетичної мінералогії ІГМР НАН України, доктор геологічних наук Дмитро

Возняк, колишні співробітники цього відділу доктор геолого-мінералогічних наук Святослав Галій та кандидат геолого-мінералогічних наук Віталій Сукач, колишній головний геолог Закарпатської геологорозвідувальної експедиції кандидат геолого-мінералогічних наук Віра Зайцева.

Згадуючи свого вчителя, всі одноставно зазначали, що академік Євген Лазаренко був закоханий у мінеральний світ, з притаманною йому енергією вивчав його, мав енциклопедичні знання не тільки в мінералогії, а й в літературі, історії, мистецтві, передавав їх своїм учням, колегам по праці. Є. Лазаренко — великий організатор науки: створив геологічний факультет у ЛНУ ім. Івана Франка і був його першим деканом, майже чверть віку очолював кафедру мінералогії на факультеті, піднісши її роботу на високий рівень, працював проректором і ректором ЛНУ, який завдяки його зусиллям, мудрості і волі став провідним серед університетів України.

В київський період очолював ІГН НАН України, створив і очолював відділ регіональної і генетичної мінералогії до останніх своїх днів, перетворив відносно невелике Українське відділення Всесоюзного мінералогічного товариства у потужне і самостійне Українське мінералогічне товариство і став його першим президентом. У науковій роботі підтримував постійні й успішні зв'язки з видатними вченими СРСР та зарубіжжя, дбав про авторитет української мінералогії у світі, був переконаним і послідовним патріотом України, віддаючи належну повагу досягненням у науці, освіті і культурі інших народів. Разом з тим при беззаперечній величчезності зробленого та перебуваючи на високих посадах, як відмічали промовці, академік Є. Лазаренко був завжди простим, доступним для спілкування, доброзичливим, був людиною високої культури, порядності і шляхетності.

Підсумовуючи вступну частину конференції, К. Деревська підкреслила, що академік Є. Лазаренко відіграв неабияку роль у зміцненні та розширенні експонатів Геологічного музею взагалі та відділу «Мінералогія» зокрема. Перебуваючи на посаді директора ІГН (1969—1971), він постійно цікавився музеєм, надавав допомогу у збільшенні мінералогічних експонатів, їх впорядкуванню згідно з власними теоретичними засадами в регіональній та генетичній мінералогії. У фондах музею зберігаються документи, плани робіт, листи Є. Лазаренка до В. Франчук, директора музею на той час, а також звіт за 1970 рік, в якому висвітлена нова концепція розвитку музею. Багатолітнім завідувачем Геологічного музею був учень Євгена Костянтиновича доктор геолого-мінералогічних наук Юрій Русько.

Логічним і яскравим завершенням спогадів про академіка Є. Лазаренка в той день був виступ знаменитого співочого гурту «Чумаки». Він зачарував присутніх українськими народними і чумацькими піснями, які дуже любив і цінував Євген Костянтинович. Ті, хто близько знав ученого, не раз бував з ним у геологічних експедиціях, подумки порівнювали його з чумаками, бо він понад усе любив дорогу, вечірню ватру і спів біля неї наших неповторних пісень.

Наукову частину конференції відкрив професор О. Матковський. У своїй доповіді він зупинився на самовідданій праці Євгена Лазаренка із своїми співробітниками у Львові і Києві з вивчення мінералогії різних регіонів України, поклавши більшу її частину своєрідним мінералогічним картуванням, яке він вважав не менш важливим за геологічне, завжди підкреслюючи велике значення їх одночасного проведення. В результаті під керівництвом Є. Лазаренка і за його безпосередньої участі було видано кілька широко відомих, фунда-

ментальних регіонально-мінералогічних праць, які не мають аналогів у світовій мінералогічній науці.

На конференції було розглянуто питання мінералогічної термінології і номенклатури (доповідь доктора геологічних наук Ганни Кульчицької), які постійно викликали інтерес академіка Лазаренка, а також питання генетичної і прикладної мінералогії, що тісно пов'язані між собою (доповідь професора В. Павлишина). Продовжуючи і розвиваючи погляди засновника генетичної мінералогії В.І. Вернадського, Є. Лазаренко написав широко відому і важливу працю «Основы генетической минералогии» (1963), продовженням якої була монографія «Опыт генетической классификации минералов» (1979).

У перерві між засіданнями учасники конференції мали змогу ознайомитись зі стендовими доповідями та відвідати зал Геологічного музею «Естетика каменю», де експонуються унікальні кристали і друзи кристалів різних мінералів, коштовне та декоративне каміння, неповторні вироби з нього тощо.

Завершилась конференція на другий день двома екскурсіями на Житомирщину: у Музей коштовного та декоративного каміння у м. Володарськ-Волинському, де учасники побачили унікальні кристали топазу, берилу (один з яких названий на честь Є. Лазаренка), кварцу і польового шпату з родовища камерних пегматитів, відвідали пегматитовий кар'єр та мали екскурсію на Корнинське родовище граніту (м. Корнин, Попільнянський район).

Наукова конференція «Такий різний світ мінералогії» успішно розпочала святкування 100-річчя від дня народження академіка Євгена Лазаренка мінералогами України і засвідчила, що українська мінералогічна школа, започаткована ним, живе і працює на користь нашої держави, продовжуючи і розвиваючи ідеї свого вчителя.

А через п'ять місяців ювілейні торжества перенеслися у Карпати. Там 13—16 вересня на базі однойменного спортивно-оздоровчого комплексу ЛНУ ім. Івана Франка відбулись VII Наукові читання імені академіка Євгена Лазаренка, присвячені ювілею. Тематика читань: «Розвиток ідей Є.К. Лазаренка в сучасній мінералогії». У читаннях взяли участь 54 науковці, з них 48 українських та 6 закордонних фахівців. Закордонні учасники читань представляли такі міста і країни: Краків (Польща), Москва і Мирний (Російська Федерація), Мінськ (Республіка Білорусь). Переважна більшість українських учасників були зі Львова і Києва, а також з Одеси та Дніпропетровська, представляючи академічні установи і вищі навчальні заклади, а також виробничі установи геологічного профілю.

Відкрив читання в. о. декана геологічного факультету ЛНУ ім. Івана Франка доцент В.В. Фурман, привітавши учасників від імені Оргкомітету та його голови, ректора університету професора Івана Вакарчука та побажавши їм успішної праці. Віце-президент УМТ, професор О. Матковський зачитав постанову Президії УМТ про нагородження одного із засновників технологічної мінералогії в Україні, нині співробітника Всеросійського інституту мінеральних ресурсів з Москви професора Бориса Івановича Пирогова медаллю академіка Є. Лазаренка. Вручила медаль Б.І. Пирогову другий віце-президент УМТ Ганна Кульчицька. Після цього професор О. Матковський зачитав привітання від Російського мінералогічного товариства за підписом його президента професора Д.П. Рундквіста і віце-президента професора Ю.Б. Маріна.

Наукову частину читань відкрив великою і змістовною доповіддю «Академік Євген Лазаренко — видатний український мінералог світової величини» один із перших учнів Євгена Костянтиновича О. Матковський. У ній подано основні етапи життя, наукової, педагогічної, науково-організаційної та

громадсько-культурної діяльності Є. Лазаренка від навчання на геолого-географічному факультеті Харківського університету, праці у Воронежському університеті та на Уралі під час війни до найуспішнішої, вражаюче різносторонньої, подвижницької його діяльності у Львові в галузі мінералогії, освіти, науки і культури в цілому та короткого, але яскравого її спалаху в Києві. Наукова і педагогічна спадщина настільки глибока і багата, що їй немає аналогів в історії ні української, ні світової мінералогії. Доповідач висловив переконаність, що академік Є.Лазаренко як класик української мінералогії заслуговує на присвоєння йому високого звання Героя України.

Професор КНУ ім. Тараса Шевченка В. Павлишин виголосив доповідь «Євген Лазаренко — засновник української регіонально-мінералогічної школи». В ній зазначалось, що створення такої школи було заповітною мрією Є. Лазаренка. Започаткувавши цю школу ще у Львові, він у Києві створив відділ регіональної і генетичної мінералогії, який успішно працював в ІГН, а згодом у ІГФМ АН УРСР. Саме відділ Є. Лазаренка став тим мінералогічним центром України, який багато працював сам і координував діяльність мінералогів як науковців, так і виробничників щодо збору матеріалу, його опрацювання та написання монографій з мінералогії камерних пегматитів Волині, Донецького і Криворізького басейнів, Приазов'я. З урахуванням мінералогічних монографій, написаних Є. Лазаренком зі співавторами ще у Львові, регіонально-мінералогічна школа уже наприкінці його життя покрила мінералогічним вивченням переважну більшість території України, що було чи не першим прецедентом такого роду в світовій мінералогічній практиці.

В доповідях Д. Возняка, Г. Кульчицької, Ю. Галабурди (ІГМР НАН України) «Поступальна хода генетичної мінералогії академіка Є. Лазаренка» та І. Наумка (Інститут геології та геохімії горючих копалин (ІГГК) НАН України, м. Львів) «Академік Євген Лазаренко і розвиток мінералофлюїдології в Україні» йшлося про глибоке розуміння Є. Лазаренком значення результатів вивчення включень у мінералах для генетичної мінералогії, а відтак для практичних наслідків. Якщо автори на чолі з Д. Возняком більше акцентували увагу на всесторонній підтримці розвитку цього напрямку в геологічній науці спочатку на геологічному факультеті ЛНУ, а згодом у Києві, у відділі регіональної та генетичної мінералогії, то І. Наумко зазначив, що Є. Лазаренко не оминув своєю увагою саме зародження вчення про включення в мінералах, давши позитивну рецензію на першу книгу М.П. Єрмакова, яка утвердила це вчення в світі, а також сприяв становленню і розвитку відділу геохімії глибинних флюїдів на чолі з В. Калюжним в ІГГК НАН України.

Про розвиток ідей академіка Є. Лазаренка в мінералогії в цілому та в технологічній мінералогії зокрема йшлося в доповіді Б.І. Пирогова «Розвиток генетичних ідей академіка Є.К. Лазаренка в технологічній мінералогії». Доповідач зазначив, що зародження, практичне застосування суті й змісту технологічної мінералогії так чи інакше пов'язані з іменем Євгена Костянтиновича, який уміло і результативно поєднував теорію і практику в мінералогії.

М. Зінчук з м. Мирного (Росія) у доповіді «Мінералого-геохімічні особливості кімберлітів та їх практичне значення» відзначив велику роль випускників геологічного факультету ЛНУ ім. Івана Франка та особисто академіка Є. Лазаренка у відкритті алмазів Якутії. Охарактеризував вплив мінерального складу вмісних порід на мінеральний склад кімберлітів, навів статистичні дані щодо алмазозносності кімберлітів різних районів Сибірської платформи і різних континентів земної кулі, висловив свої міркування щодо значення вивчення супутників алмазу в кімберлітах.

Цікаву доповідь представили О. Зінченко (КНУ) і А. Васинюк (Інститут телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАН України, м. Київ) «Хронологія відкриття мінералів у надрах України», яку, за відсутності авторів, виголосив В. Павлишин. У ній подано хронологію відкриття мінералів загалом, для окремих класів мінералів — від початку ХХ ст. і до сьогодення, пояснено причину нерівномірного темпу збільшення кількості відкритих мінералів, окреслено перспективи подальших відкриттів.

Жваву дискусію викликала доповідь П. Білоніжки (ЛНУ) «Глауконіт, сколіт, селадоніт: кристаломорфологія, номенклатура, систематика, умови утворення», оскільки автор відносить глауконіт і селадоніт до гідрослюд, а В. Павлишин та інші дослідники, наприклад, селадоніт з Кривого Рогу — до простих слюд, тому що у його складі відсутня вода.

Про вперше виявлені в метеориті Кримка самородні вольфрам і срібло розповіли В. Семененко і А. Гірич (Державна установа «Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України» (ДУ «ІГНС НАН України», м. Київ) в однойменній доповіді. Самородні елементи високої чистоти: вольфрам містить всього до 0,2 % ренію, а срібло — незначні домішки міді. Автори відзначили велику роль Є. Лазаренка у розвитку космічної мінералогії в Україні.

Крім вищезгаданих узагальнюючих доповідей, які так чи інакше пов'язані з іменем Є. Лазаренка, було виголошено ще 7 пленарних доповідей вужчого характеру, в яких йшлося про дослідження мінералів із конкретного об'єкта. З-поміж них виділялась доповідь М. Братуся (ІГГК НАН України) «Флюїди процесу мінералогенезу: джерела та ізотопна природа компонентів флюїдів», в якій автор за вивченою обширною літературою показав значення досліджень ізотопного складу вуглецю із включень вуглекислого газу та кисню із карбонатних порід різних регіонів України.

Найцікавішою, на наш погляд, з інших семи була доповідь польських колег J. Pieczonka та A. Piestrzynski «Low temperature ore minerals association in the Kapferschiefer type deposit, Lubin-Siereszowice Mining District, SW Poland». У межах вивченого родовища в чорних сланцях встановлено багату тіо-сульфідну мінералізацію, що, на думку авторів, виникла в результаті заміщення органічної речовини фосилій-сульфідними мінералами — сфалеритом, галенітом, піритом, бляклими рудами та іншими мінералами, а також золотом і сріблом, які характеризуються багатством морфологічних форм. У межах родовища на цей час встановлено 140 мінералів, з них 35 — платиноїди. Гості з Кракова подарували Мінералогічному музею ім. Є.К. Лазаренка геологічного факультету ЛНУ ім. Івана Франка унікальний зразок з сульфідними мінералами.

На читаннях було представлено 19 різнопланових за тематикою стендових доповідей. У п'яти з них використані як головні або допоміжні методи дослідження включень у мінералах. Висновки доповідей В. Бельського і Д. Возняка (ІГМР НАН України) «Умови формування REE-U-Th родовища Діброва за результатами дослідження включень CO₂ гомогенного захоплення» та Г. Кульчицької, Д. Возняка, Ю. Галабурди, В. Бельського, С. Остапенко (ІГМР НАН України) «До умов утворення Анадольської аланітової «дайки» (Східне Приазов'я)» ґрунтувалися виключно на дослідженнях включень.

У кварці вторинних кварцитів родовища Діброва встановлено включення рідкого CO₂ густиною 0,82—0,87 г/см³, які були захоплені за температури понад 400 °С. Високі *PT*-параметри CO₂-флюїду засвідчують, що найімовірніше він є продуктом дегазації магми основного (ультраосновного) складу.

Кварц аланітової «дайки» містить включення концентрованого водного розчину, склад якого змінювався від хлор-кальцієвого до хлор-натрій-кальціє-

вого із зниженням температури. Включення консервувались за температури 160—140 °С, тиску не нижче 30 МПа. Оскільки включення дають інформацію про завершальну стадію формування рудопрояву, зроблено висновок, що воно відбувалось на глибині не менше за 3 км.

У доповіді «Кристалохімічні особливості циркону з сієнітів розшарованих інтрузій» (Т. Лупашко, К. Ільченко, О. Гречановська, Д. Возняк, С. Кривдік, Г. Кульчицька (ІГМР НАН України)), результати дослідження включень у цирконі розглянуто як допоміжні, тому що головними були методи фотолюмінесценсії, інфрачервоної спектроскопії та рентгенівського аналізу. Подібна тематика відображена у доповіді «Мінеральні асоціації «ортитової дайки» та умови утворення Анадольського рідкісноземельного рудопрояву Приазов'я» (В. Мельников, О. Гречановська, О. Юшин, О. Вишневський — ІГМР НАН України, С. Стрекозов — Приазовська КГП). На основі мінералогічних досліджень і вивчення включень у мінералах мідевісних вулканітів основного складу трапової формації Західної Волині вказано на еволюційний характер процесів флюїдоперенесення усього періоду формування базальтової товщі у доповіді І. Наумка, М. Павлюка, Ю. Федоришина, Н. Нестерович (ІГГГК НАН України, ДП УкрДГРІ).

Про встановлені типоморфні особливості розсипного золота з бучацьких алювіальних відкладів Середньопридніпровської граніт-зеленокам'яної області йшлося у стендовій доповіді М. Ковальчука, В. Сукача, Ю. Крошко (ІГН та ІГМР НАН України) і з осадових утворень Криму — у доповіді М. Ковальчука і Л. Фігури (ІГН НАН України). М. Ковальчук зі співавторами К. Деревською та К. Руденко представив також доповідь «Самородне срібло в монокристалі міді з вендських вулканітів Волино-Подільської металогенічної провінції». В ній наведено дані щодо домішок інших елементів у сріблі — ртуті, заліза, слідів арсену та стибію.

Започаткована у Львові за підтримки академіка Є. Лазаренка космічна мінералогія успішно розвивається у Києві. Підтвердженням цього були три стендові доповіді учнів доктора геолого-мінералогічних наук Віри Семененко, колишньої аспірантки Євгена Костянтиновича: «Мінералогія тонкозернистої речовини нерівноважних хондритів» (К. Шкуренко, ДУ «ІГНС НАН України», м. Київ) — уперше діагностовано піроксенову мікрохондру з нанокристалами шпінелі; «Скульптура поверхні та хімічний склад мінеральних зерен паласиту Брагін» (Т. Горовенко, ДУ «ІГНС НАН України») — підтверджено гіпотезу про домінування вторинних скульптур над первинними на поверхні зерен мінералів, як результат зіткнення материнського тіла паласиту з іншими космічними тілами; «Особливості структур ударного метаморфізму та вивірювання метеорита Біла Церква» (Н. Кичань, С. Ширінбекова, ДУ «ІГНС НАН України») — вивчення локальних структур ударного метаморфізму показало, що температура внаслідок удару сягала температури плавлення нікелістого заліза та троїліту.

Ю. Черемиський (ІГГГК НАН України) у доповіді «Процеси новітнього мінералоутворення як індикатор неотектонічної активності» на прикладі вивчення будови Передкарпатського прогину (тектоніка і мінералогія) показав, що новітнє мінералоутворення допомагає діагностувати сучасні тектонічні рухи. З позицій значення знань про сучасний стан екології в басейнах річок заслуговує на увагу доповідь «Техногенний мінералогенез водних артерій межиріччя Прут—Черемош» (Г. Петруняк, ЛНУ ім. І. Франка). Автори доповіді «Особливості мінерального складу міоценових глин стебницької світи Українських Карпат» (О. Петруняк, Я. Яремчук, ІГГГК НАН України) з ви-

користанням гранулометричного і рентгенодифрактометричного методів дослідили мінеральний склад глинистих нашарувань цієї світи з околиць с. Ланчинське Заріччя (правий берег р. Прут), що можна використати у практичному їх застосуванні.

Приємною несподіванкою для мінералогів стала стендова доповідь працівників Київського національного авіаційного університету (КНАУ) «Мінералогія в Національному авіаційному університеті» (В. Гроза, М. Домашевська). В ній розглянуто сучасний стан викладання мінералогії в КНАУ, висвітлено проблеми та окреслено перспективи розвитку. Великий пізнавальний аспект, як фаховий, так і естетичний, мав стенд Т. Довгань (КНАУ) з численними і високоякісними фотознімками золота і срібла із колекції Національного музею природничої історії США, у фондах якого зберігається близько 350 тис. зразків мінералів. Отже, мінеральний світ підкоряє серця усіх людей, кому не байдужа краса природи.

Закінчились Лазаренківські читання обговоренням доповідей, самого процесу проведення цього ювілейного заходу, висловленням побажань на майбутнє. В ньому взяли участь іноземні гості J. Pieczonka, Б.І. Пирогов, М.М. Зінчук, представники України Д. Возняк, І. Наумко, Г. Кульчицька, М. Братусь, В. Павлишин, А. Сіворонов та інші. Усі відзначали, що Сьомі наукові читання імені академіка Є. Лазаренка відбулись на високому науково-організаційному рівні в теплій, товариській обстановці завдяки великій роботі Оргкомітету і в першу чергу професора О. Матковського, доцентів В. Фурмана, П. Білоніжки, Л. Скакуна. Багатьма доповідями підтверджено велике та актуальне значення праць Є. Лазаренка, накреслених ним напрямів, сформульованих ідей. Символічно, що проведення читань відбулось у спортивно-оздоровчому комплексі ЛНУ ім. Івана Франка «Карпати», який засновано за ініціативою ректора Є. Лазаренка та його безпосередньою активною участю.

Із заключним словом виступив професор О. Матковський. Подякувавши усім за участь і вшанування імені Євгена Лазаренка, він запропонував провести читання його імені 2014 р. у Львові, адже тоді кафедрі мінералогії геологічного факультету ЛНУ, якій він віддав 24 роки свого життя, виповниться 150 років. На цьому Сьомі читання імені академіка Є. Лазаренка, присвячені ювілею вченого, завершили свою роботу.

Заклучним і неповторним акордом того ювілейного року академіка Євгена Лазаренка стали дві урочисті академії у Львові і Києві, де він жив і творив другу половину свого життя із символічною тривалістю в 33 роки.

24 грудня 2012 р. Актова зала ЛНУ ім. Івана Франка вщерть заповнена викладачами університету, творчою інтелігенцією Львова, гостями і, звичайно ж, студентами. Люд чекає відкриття урочистої академії, присвяченої 100-річчю від дня народження славного ректора, якого пам'ятають, шанують, ним пишаються не лише в університеті, а й в цілому Львові. Про це й сказав, відкриваючи академію, ректор університету професор Іван Вакарчук.

Заслужений професор ЛНУ ім. Івана Франка Орест Матковський виступає з доповіддю «Євген Лазаренко — вчений, педагог, ректор, патріот». Доповідач — один із перших учнів Є. Лазаренка. У нього вчився, з ним працював довгі роки. Йде коротка, але змістовна мова про час і місце народження, юнацькі, студентські роки, роботу у Воронежі після закінчення Харківського університету, працю на Уралі під час війни. З 1945 р. Є. Лазаренко працює у Львівському університеті. Створює геологічний факультет і стає його першим деканом, згодом проректором і під кінець ректором університету. І всі роки завідує кафедрою мінералогії. Ці дані про життя і діяльність Євгена Лазаренка

багатьом відомі, але в цій залі, де звучав його голос, сприймаються по-особливому. Про переїзд до Києва в 1969 р. на посаду директора ІГН АН УРСР, де створює відділ регіональної і генетичної мінералогії, Українське мінералогічне товариство і стає його першим президентом. О. Матковський коротко висвітлює усі проблеми і складності, які академіку Є. Лазаренку довелося перебороти в Києві за неповні 10 років і працювати невтомно і продуктивно, жити мінералогією і Україною. Висновок доповіді — академік Євген Лазаренко своєю різносторонньою і подвижницькою діяльністю заслуговує на найвищу оцінку в незалежній Україні.

Доцент кафедри мінералогії геологічного факультету ЛНУ ім. Івана Франка Петро Білоніжка презентував високому зібранню книгу «Євген Лазаренко — видатна постать ХХ століття». До неї увійшли доповіді учасників круглого столу, який відбувся в день народження Євгена Костянтиновича 2011 р. у зв'язку з 350-річчям Львівського університету, а також спогади про цю видатну особистість письменників, геологів, професорів і викладачів університету, представників культури, науки і мистецтва. Книга супроводжується цікавим і пізнавальним фотоальбомом.

Починаються спогади про Євгена Лазаренка. До слова запрошується поет Дмитро Павличко. Він зачитує свій знаменитий вірш «Ректор», якого поет написав в далекому 1962 р. до 50-річчя ректора рідного університету. У вірші ректор називається великим, бо таким він був для всіх студентів і викладачів того часу, для усього Львова і Західної України, крім, звичайно, компартійного керівництва, яке й помстилося і ректору, і поету. Про все це говорив Д. Павличко, називаючи Євгена Лазаренка звитяжним і безстрашним оборонцем української мови і культури.

Словами захоплення, шани і поваги до Євгена Лазаренка наповнили свої виступи фізик і політик академік Ігор Юхновський, заслужений професор ЛНУ ім. Івана Франка фізик Ярослав Довгий, почесний доктор ЛНУ академік Михайло Голубець, геологи і мінералоги: член-кореспондент НАН України Юрій Сеньковський, віце-президент УМТ, доктор геологічних наук Ганна Кульчицька, професор КНУ ім. Тараса Шевченка Володимир Павлишин, колишній університетський скрипаль, нині викладач Львівського музичного училища ім. Станіслава Людкевича Зіновій Кулик.

Запам'ятався присутнім на академії акт погашення спеціально випущених за ініціативи президента УМТ, професора Віктора Квасниці, Укрпоштою конвертів і марок до ювілею академіка Є. Лазаренка. Його здійснили ректор університету професор Іван Вакарчук, в. о. начальника Головного управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації Роман Палій, директор Львівського відділення Державного підприємства поштового зв'язку В. Веселий.

Як вияв доброї волі і пошани львівської влади до академіка Є. Лазаренка стала Постанова Львівської обласної ради про заснування щорічної премії імені академіка Євгена Лазаренка чотирьом кращим студентам в розмірі 3500 гривень. Постанову зачитав в. о. начальника Головного управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації Роман Палій. Він же й вручив цього-річні премії чотирьом кращим студентам геологічного факультету М.О. Трофімовій, М.М. Марчаку, Я.О. Павлюку, В.В. Верчуку.

Завершилась урочиста академія концертом колективів художньої самодіяльності університету. Виступали народна капела бандуристів «Зоряниця», ансамбль скрипалів і знаменитий ансамбль пісні і танцю «Черемош», заснований ще за часів ректора Євгена Лазаренка. Як повідомив ведучий вечора, в ті роки в університеті було 12 різних гуртків художньої самодіяльності. Так

гідно відзначив ЛНУ ім. Івана Франка 100-річчя від дня народження свого колишнього ректора.

В день столітнього ювілею академіка Євгена Лазаренка 26 грудня 2012 р. урочиста академія відбулась у Києві. Її організатори: Національна академія наук України, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України, відділ регіональної та генетичної мінералогії цього інституту, Українське мінералогічне товариство.

Розпочалась академія покладанням квітів на могилу Євгена Лазаренка на Байковому цвинтарі. Поклонитись його могилі прийшли представники ЛНУ ім. Івана Франка, ІГГК НАН України (м. Львів), Одеського національного університету ім. І.І. Мечнікова, Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, КНУ ім. Тараса Шевченка, ІГМР НАН України. Слід відзначити, що протягом всього того дня серед учасників академії перебував поет Дмитро Павличко, підкресливши тим свою особисту глибоку шану величній постаті академіка Є. Лазаренка.

Продовжилась академія в конференц-залі ІГМР НАН України, яку вів президент УМТ професор Віктор Квасниця. Вступне слово виголосив директор Інституту чл.-кор. НАН України Олександр Пономаренко. Він відзначив велику роль академіка Є. Лазаренка у розвитку мінералогії в Інституті, побажав здоров'я і успіхів у науковій діяльності учасникам академії.

Доповідь «Київський період науково-організаційної та наукової діяльності академіка Євгена Лазаренка» оголосив завідувач відділу регіональної та генетичної мінералогії доктор геологічних наук Дмитро Возняк. Він коротко розповів про історію створення відділу в ІГН АН УРСР, його діяльність в цьому Інституті, а згодом в ІГФМ (нині ІГМР НАН України), куди був переведений в 1972 р. Доповідач наголосив на тому, як академік Є. Лазаренко постійно й активно дбав про розвиток лабораторної бази, всіляко підтримуючи зміцнення лабораторій термобарогеохімії та рентгенівського аналізу. Він добре усвідомлював велике значення для генетичної мінералогії результатів вивчення флюїдних включень у мінералах і всіляко підтримував цей напрям у геологічній науці. Потім Д. Возняк зупинився на роботі відділу під керівництвом своїх попередників Олександра Литвина та Володимира Павлишина після смерті академіка Є. Лазаренка 1 січня 1979 р. Детальніше зупинився на роботі відділу в період свого керівництва ним, указав теми, що виконувались, зокрема розкрив досягнення у вивченні мінералогії та генезису родовищ і рудопроявів рідкісних елементів Українського щита, яке продовжується понад 10 років. Закінчив виступ Д. Возняк тими проблемами, які стоять перед відділом: оновлення застарілої лабораторної бази, поповнення молодими перспективними науковцями, що, в свою чергу, вимагає значного підвищення фінансового забезпечення державою науки в цілому.

Професор ЛНУ ім. Івана Франка Орест Матковський зробив презентацію книги «Євген Лазаренко — видатна постать ХХ століття», яка переважній більшості учасників київської академії була ще невідома. Достатньо лише поглянути на зміст книги, зазначив доповідач, щоб зрозуміти широту інтересів академіка Євгена Лазаренка. Про нього пишуть не лише мінералоги, геологи, а й видатні письменники, політики, філологи, фізики, біологи, філософи, люди культури і мистецтва. Кожен з авторів знайшов свої особливі слова про Є. Лазаренка, поділився своїм баченням цієї багатогранної особистості, але всі єдині в тому, що він був видатною постаттю України у ХХ столітті.

Ведучий академії Віктор Квасниця оголошує початок спогадів і першим до слова запрошує поета Дмитра Павличка. Дмитро Васильович говорить з ве-

ликим емоційним піднесенням про Євгена Лазаренка — великого Вченого і Патріота України. Ось лише малі уривки його виступу. Євген Лазаренко був і залишається великим і безкомпромісним оборонцем української мови, історії, культури. В найтяжчі роки тоталітаризму він сміливо заявляв партійним керівним органам, що уся політика партії у Львівській області є політикою колонізаторів. Свій виступ Д. Павличко закінчив віршем про Є. Лазаренка «Ректор», який починається багатозначними словами — «прийшов таки один за триста літ великий ректор у мою святиню».

Потім виступили мінералоги Антон Вальтер, Петро Заріцький, Віра Семенович — вчені з різними науковими інтересами, кожен зі своїм поглядом на академіка Є. Лазаренка, але якраз кожен із них вніс свій неповторний штрих до портрета вченого, педагога, Людини з ім'ям Євген Лазаренко.

Якогось особливого зворушення урочистій академії в Києві надала присутність на ній трьох дочок Євгена Костянтиновича — Оксани, Наталії і Євгенії. Від імені сестер подячне слово організаторам академії, промовцям, усім учасникам вимовила Оксана Євгенівна. На цьому закінчилась офіційна частина академії.

Продовжились спогади про академіка Є. Лазаренка в неофіційній обстановці на товариській зустрічі. З великим пієтетом виступив запрошений для участі в академії професор фізики Василь Шендеровський. Він є відомим автором трьох книг з промовистою назвою «Нехай не гасне світ науки» про видатних українських учених, з тих чи інших причин мало відомих широкому загалу. В останній його книзі є нарис і про академіка Євгена Лазаренка. Були ще промовці, співали улюблені пісні Євгена Костянтиновича. На високому духовному піднесенні учасників закінчилась урочиста академія в Києві, якою і завершився ювілейний рік академіка Євгена Лазаренка.

Урочистості, проведені протягом 2012 р. з нагоди 100-річчя від дня народження академіка Є. Лазаренка, ще раз підтвердили два головні підсумки його життя та наукової, педагогічної і громадсько-культурної діяльності.

Перший. Євген Лазаренко — класик мінералогії ХХ століття. Він залишив понад 300 ґрунтовних статей, 10 фундаментальних монографій, найкращі для того часу підручники з мінералогії (шість видань — три російською, два українською і одне китайською мовами), тримовний «Мінералогічний словник», потужну українську мінералогічну школу, яка успішно працює і нині.

Другий. (Його висловив академік НАН України Михайло Голубець.) Діяльність академіка Євгена Лазаренка в широкому розумінні слова має стати зразком для сучасних працівників освіти, науки, культури, політики й державного будівництва. Він робив усе, щоб Львівський університет був українським, повсюдно захищав українську мову, нашу історію і культуру в часи тоталітаризму, а ми в незалежній державі *дозволяємо* розгул антиукраїнської істерії.

Ю.А. ГАЛАБУРДА